

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора, Шапран Ольги Іллівни на дисертацію Тітаренко Ірини Ігорівни «Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. На сучасному етапі розвитку вищої школи особливої значущості набуває висвітлення конфліктологічної проблематики, оскільки відчувається нехватка кваліфікованих кадрів, які володіють технологіями ефективного спілкування та конструктивної поведінки в конфліктах, вміють адекватно розпізнавати, вчасно попереджувати та продуктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Актуальність розвитку конфліктологічної компетентності в майбутніх фахівців обумовлюється високим рівнем їх конфліктогенності. Робота з людьми передбачає вирішення певних поточних конфліктних ситуацій, особливо – у випадку таких професій, як психологи, соціальні працівники, менеджери, фахівці з реклами і зв'язків із громадськістю. Отже, у ході фахової підготовки й формування професійної компетентності майбутніх фахівців цих спеціальностей окрему увагу варто зосереджувати на формуванні компетентності при вирішенні конфліктів, що є важливою складовою формування їх професійної компетентності. У зв'язку з цим зростає науковий інтерес до проблеми розвитку конфліктологічної компетентності сучасних фахівців, адже вміння будувати стосунки на засадах співробітництва та конструктивної взаємодії безпосередньо впливає на якість та продуктивність професійної діяльності, сприяє покращенню психологічного клімату в колективі, створює умови для набуття студентами специфічного досвіду конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях. З огляду на це, проблема формування конфліктологічної компетентності

майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю є актуальною і потребує сучасного науково-практичного розв'язання.

Робота І. І. Тітаренко виконана відповідно до плану досліджень кафедри психології та педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Психолого-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ» (РК № 0116U004702). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол № 20 від 25 грудня 2014 р.) й узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 27 січня 2015 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Метою дослідження дисертантка обрала теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю у закладах вищої освіти.

Відповідно до мети дисертаційної роботи було визначено п'ять завдань, для реалізації яких автором проаналізовано велику кількість психолого-педагогічних джерел – 363 найменування, із них 49 – іноземною мовою.

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження адекватні меті та завданням роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків дослідження обумовлені застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку (*теоретичних, емпіричних, статистичних*).

Найбільш суттєвими результатами дисертації вважаємо обґрунтування педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю; розробку моделі реалізації педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю, що включає теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, контрольний-

оцінювальний компоненти, відображає цілісний освітній процес формування конфліктологічної компетентності і є практичним підтвердженням ефективності педагогічних умов; уточнення сутності поняття «конфліктологічна компетентність майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю» та її структури, критеріїв, показників, рівнів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці програми спецкурсу «Формування конфліктологічної компетентності фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю»; посібника-практикума з формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю; методичних матеріалів для самостійної роботи студентів.

Результати дослідження апробовано на 15 міжнародних науково-практичних та науково-методичних конференціях, у тому числі – за кордоном (Братислава) та відображено в 17 публікаціях (15 – одноосібних), серед яких: 4 статті – у фахових виданнях, які відображають основні результати дослідження, 2 статті – у закордонних виданнях, 8 – апробаційного характеру в збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях, 1 методичний посібник та 1 посібник-практикум (у співавторстві).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження І. І. Тітаренко відрізняється цілісністю. Результати дослідження обраної теми можна вважати достатньою мірою обґрунтованими, оскільки вони базуються на положеннях сучасної педагогіки, апробовані в практиці роботи трьох закладів вищої освіти: Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (акт № 17/86-12 147 від 09.06.2017 р.), Херсонського державного університету (акт № 01-26/1246 від 13.06.2017 р.), Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (акт № 01-13/132 від 05.09.2017 р.).

У вступі аргументовано актуальність і значущість теми дисертації, визначається науково-категоріальний апарат дослідження: об'єкт, предмет, мета і завдання, концептуальна ідея, гіпотеза, методологічна і теоретична

основа, методи дослідження, експериментальна база, наукова новизна та практичне значення, апробація та упровадження результатів, структура й обсяг дисертації. У вступі коректно висвітлено всі позиції науково-категоріального апарату.

У першому розділі дисертації **«Теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю»** здійснено теоретичне обґрунтування поняття «конфліктологічна компетентність», уточнено його структуру, обґрунтовано методологічні підходи щодо формування досліджуваного феномена майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю.

Дисертанткою на основі ґрунтовного аналізу психолого-педагогічної літератури й сутності дефініцій «компетенція», «компетентність» уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження, зокрема, «конфліктна компетентність» та «конфліктологічна компетентність», з'ясовано сутність, місце та роль конфліктологічної компетентності в системі інших компетентностей, виокремлено компетенції згідно освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю щодо розв'язання проблем і завдань соціальної діяльності, інструментальних і професійних задач.

У процесі визначення змісту і структури конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами зв'язків із громадськістю здобувачкою враховувалася специфіка їхньої професійної діяльності, а саме провідних її видів – рекламної та PR-діяльності. Автором у структурі конфліктологічної компетентності фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю виокремлено і охарактеризовано такі взаємопов'язані структурні компоненти: *мотиваційно-ціннісний, когнітивно-практичний та контрольнo-корегувальний*.

На основі дослідницьких міркувань І. І. Тітаренко основними методологічними підходами формування майбутніх фахівців із реклами і

зв'язків із громадськістю визначено: *аксіологічний, компетентнісний, комунікативний та конфліктологічний*.

У другому розділі дисертації **«Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю»** визначено критерії, показники і рівні конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків з громадськістю; проведено аналіз стану формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю; охарактеризовано педагогічні умови формування досліджуваного феномена і змодельовано процес їх реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із реклами і зв'язків з громадськістю.

З метою визначення стану формування означеної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю упродовж 2014–2015 рр. дисертанткою було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту. На першому його етапі здобувачкою здійснено аналіз навчальних планів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Херсонського державного університету, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» із галузі знань 0303 «Журналістика» напряму підготовки 6.030302 «Реклама та зв'язки з громадськістю», визначено дисципліни, що мають певний потенціал щодо отримання інтегрованих знань у галузі конфліктології, розвитку конфліктологічних умінь майбутніх фахівців. І. І. Тітаренко доведено необхідність упровадження до дисциплін професійного напряму підготовки змістових модулів, що розкривають теоретичні й методичні основи конфліктологічної компетентності та інтегративних форм, методів, прийомів формування означеної компетентності.

На другому етапі констатувального експерименту з метою визначення початкового рівня сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю відповідно до компонентів

конфліктологічної компетентності (*мотиваційно-ціннісного, когнітивно-практичного, контрольнo-корегувального*) автором було визначено їх критерії та показники, а також рівні сформованості конфліктологічної компетентності (*високий, середній, низький*).

Застосування ретельно підбраного діагностичного інструментарію, дозволило дисертантці виявити реальний стан сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю за кожним критерієм. Із цією метою були відібрані контрольна (КГ – 132 особи) та експериментальна (ЕГ – 130) групи, які на початок експериментальної роботи характеризувалися однаковими суттєвими властивостями: умови навчання, кількісний склад, соціальні ознаки.

Заслуговує на увагу ґрунтовність проведення констатувального експерименту та якісний аналіз отриманих експериментальних даних.

Педагогічними умовами, що сприяють успішній організації процесу формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю у вищій школі, визначено: *орієнтація процесу вивчення дисциплін професійного циклу на суб'єктність особистості, здатної до самоідентифікації та самоактуалізації; створення креативного середовища; забезпечення діалогізації освітнього процесу; спонукання до рефлексивної діяльності.*

Обґрунтовані педагогічні умови стали основою моделі формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю. Комплексний вплив педагогічних умов на процес формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю забезпечується специфікою функціональних зв'язків між компонентами моделі: *теоретико-методологічним, змістово-процесуальним, контрольнo-оцінювальним*. Спроектвана модель реалізації педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю характеризується цілісністю, рівневістю,

логічністю; відображає дидактичні принципи, зміст, структуру, форми, методи організації навчання; реалізується поетапно.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності реалізації педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю»** описано методику організації дослідно-експериментальної роботи, хід формувального етапу педагогічного експерименту; здійснено статистичну обробку отриманих даних.

Формувальна дослідно-експериментальна робота здійснювалася відповідно до трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених етапів: *мотиваційно-стимульовального (1-ий курс), професійно-орієнтованого (2–3-і курси), результативно-рефлексивного(4-ий курс)*. Здобувачкою детально описано технологію проведення формувального експерименту, форми і методи навчання, зокрема: робота з афоризмами, створення діаграми Вена, колективні обговорення, перегляд та аналіз відеороликів, ділова гра, майндмеппінг (створення карт пам'яті), підготовка інформаційних повідомлень, колективні обговорення, форуми-театр, квест-технології, метод кейсів, аналіз проблемних ситуацій тощо. Окрема увага в дисертації зацентована на упровадження в процесі формувального експерименту окремих тем модулів розробленого інтегрованого спецкурсу «Формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю». У ході реалізації формувального експерименту також під час практичних занять було впроваджено елементи конфліктологічного тренінгу, творчі вправи, рольові ігри з формування досліджуваного феномена майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю.

Після проведення формувального експерименту зафіксовано суттєву різницю у рівнях сформованості конфліктологічної компетентності студентів контрольної та експериментальної груп. У студентів експериментальної групи на початку формувального етапу експерименту рівнями сформованості конфліктологічної компетентності були низький

(31,54 %) та середній (56,93 %), то після її завершення домінуючими стали високий (31,73 %) і підвищений середній (62,69 %). У контрольній групі переважаючим загальним рівнем на кінець експерименту залишився середній (61,36 %) та низький (21,78 %) рівні сформованості конфліктологічної компетентності студентів.

Отримані статистичні дані засвідчують суттєві позитивні зміни у рівнях сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю експериментальних груп. Результативність експериментальної методики роботи також доведена методами математичної статистики – критерієм Пірсона χ^2 (значення $\chi^2 = 12,07$ більше за $\chi^2_{кр.} = 7,81$ за рівня значущості $\alpha=0,05$).

Висновки дослідження є достатньо обґрунтованими, відповідають завданням дослідження. Виклад матеріалу в дисертації є послідовним, виявляє науковий характер та має прикладне значення. Для тексту дисертації характерними є змістова завершеність, цілісність і зв'язність, вміле апелювання фактами. Хотілося б відзначити ґрунтовні *додатки*, що поглиблюють й увиразнюють уявлення про дослідження (20 додатків на 94 сторінках). Список використаної літератури оформлений за новими вимогами.

Зміст автореферату І. І. Тітаренко ідентичний до основних положень дисертації. Отже, можна з впевненістю стверджувати про уміння здобувача проводити науковий пошук, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, робити самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження варто відмітити, на мій погляд, і наступні зауваження та побажання:

1. Складові Вступу дисертації та автореферату не відповідають рекомендованій послідовності згідно Наказу МОН України від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

2. При визначенні педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю здобувачка використовує умови С. Савельєвої (2012) (с. 116 дисертації) щодо формування професійної компетентності учителя. Вважаємо, що ці умови не є авторськими і не в повною мірою враховують специфіку формування досліджуваного феномена, хоча й відповідають його структурі.

3. Невдало названа, на мій погляд, модель формування досліджуваного феномена, а саме – «модель реалізації педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю». Хоча і погоджуємося із дисертанткою, що основою побудови моделі є педагогічні умови, вважаємо, що більш простішою і доречною є назва «модель формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців із реклами і зв'язків із громадськістю».

4. Потребує уточнення також назва параграфу 3.2 «Динаміка формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю», бо в ньому не наведені отримані емпіричні дані та не здійснено їх аналізу, а мова йде лише про організацію й проведення формувального впливу на студентів, форми, методи і технології роботи з ними.

5. Наявні помилки в оформленні дисертації: в нумерації додатків (Додаток Й), використанні недозволених знаків замість дефіса (с. 171-172, 305-306 дисертації), посиланні на використані джерела тощо.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання виявляють дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Ірини Ігорівни Тітаренко.

Висновок. На основі вивчення цієї дисертаційної роботи можна дійти висновку, що дисертація є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. За характером використаного фактичного матеріалу, ступенем його кількісного та якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості

висновків дисертація Ірини Ігорівни Тітаренко «Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Шурич
Підпис О. І. Шапран

Засвідчую:

Нач. ВР

Шапран О. І.
Тітаренко І. І.